

ASPECTE PRIVIND TRADIȚIILE DE AMENAJARE A ELEMENTELOR TEXTILE ÎN CASA MARE

CÎRJA Jana¹, CAZAC Viorica², URSU Elena³

^{1,2,3}Departamentul Design și Tehnologii în Textile, Facultatea de Design,
Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: jana.cirja@dtp.utm.md, viorica.cazac@dip.utm.md

Rezumat: *Actualmente în ascensiunea spre o viață mai confortabilă, calitativă, modernă, adesea se dau uitării tradițiile, obiceiurile, valorile culturale, care au evoluat și contribuit la dezvoltarea și educarea generațiilor anterioare. În prezenta lucrare, sunt abordate aspecte ale rădăcinilor, tradițiilor și aspirațiilor strămoșilor de a avea o Casă Mare. Sunt descrise elementele decorative și funcționalitatea acestora în Casa Mare, tradițiile și obiceiurile moștenite din generație în generație și transmise cu sfințenie urmașilor legate de aceasta. Studiul reflectă o amplă analiză privind modurile de împodobire, textilele prezente în Casa Mare, coloritul și ornamentele, lada de zestre și alte atribute ce întregesc imaginea sacrală a Casei Mare.*

Lucrarea prezintă rezultatele studiului desfășurat în cadrul Programului de Stat 20.8009.0807.17 „Educație pentru revitalizarea patrimoniului cultural național prin tehnologiile tradiționale de prelucrare utilizate în Republica Moldova, în contextul multiculturalității, diversității și al integrării europene”.

Cuvinte cheie: *Casa Mare, tradiție, elemente decorative, obiceiuri, generație, lada de zestre*

1. INTRODUCERE

Cercetările privind modul de trai și organizarea locuinței tradiționale a poporului din Moldova, ne permite să menționăm, Casa Mare era considerată unul din cele mai sacral, vocal spațiu al casei. După modul de amenajare a Casei Mare era judecată gospodina, familia, se putea stabili modul de viață și gustul pentru frumos al fiecărui gospodar, statutul social. În funcție de numărul și modul de aranjare a obiectelor, complexitatea acestora și de valoarea spirituală, se spunea cât de harnici sunt gospodarii, starea lor materială în deosebi a gospodinei casei și cât de iscusită și pricepută este în realizarea diverselor lucrări manuale (țesut, cusut, brodat, împletit și croșetat). Textilele decorative din punct de vedere funcțional și estetic constituiau o caracteristică foarte importantă a locuinței. Astfel multe din ele, cum ar fi prosoapele, covoarele, păretarele, țolurile, așternutul pentru

pat, prostirea de perete, prostirea de pat, perdeau de coardă, etc, erau considerate adevărate podoabe ale Casei Mari. Aceste se păstrau cu sfințenie, parte din ele se regăseau în lada de zestre, și erau scoase și prezentate cu multă atenție la marile sărbători ale familiei (botez, petreceri la armată, nuntă, crăciun, etc.).

Astăzi în Republica Moldova construcția și arhitectura caselor a suferit multe modificări, inclusiv unele funcții ale Casei Mari fie au dispărut sau au fost preluate și redistribuite altor odăi (primirea oaspeților, păstrarea produselor, organizarea unor ceremonii mari etc.). În rezultatul cercetărilor în cadrul acestui studiu, desfășurate în toate zonele țării: nord, centru și sud, este important să menționăm că în zonele rurale, nu există gospodărie fără Casă Mare, care-i colțul sacru și ritualic al familiei unde se adună toate energiile pozitive, locul în care cu multă ospitalitate sunt așteptați și primiți oamenii dragi.

Oportunitatea studiului a fost determinată de multitudinea de discuții lansate în societate de preținși cunoscători controversați ai tradițiilor noastre chiar și în condițiile actuale de declin ușor al pasiunii pentru a păstra tradițiile Casei Mari cumulată de amestecul cu tradițiile moderne.

Orice discuții axate pe valorile naționale implică cunoașterea și asigurarea continuității lor pentru dăinuire. Necunoașterea și atitudinea nerespectuoasă în raport cu acestea trebuie contracarată începând cu educarea prin cunoașterea patrimoniului național valoric de la cele mai mici vârste.

Atitudini impertinente în raport cu Casa Marea au fost remarcate în rezultatul cercetărilor desfășurate de către cercetătoarea Elena Postolachi [1] menționând că aceasta „amintește despre practica reprobabilă a generalizărilor, realizată în a doua jumătate a secolului XX pe fondul cunoașterii insuficiente a tradiției”.

Casa Mare reprezintă unul din elementele de patrimoniu de o mare valoare pentru poporul român. În acel spațiu omul consemnează toate trecerile de la o etapă a vieții la altă, de la naștere până la nemurire. În acest sens, etnograful Ion Ghinoiu spunea că, Casa mare este acel adăpost familial în care se intră prin naștere și se pleacă pe veci prin moarte [2].

2. COMPONENTELE CASEI MARI ȘI FUNCȚIONALITATEA ACESTORA

În decorul Casei Mari anumite scopuri funcționale o au textilele amplasate în anumite locuri – pe perete, ca așternut pe paturi, scaune sau podea. Textilele constituie o parte importantă a zestrei fetelor și sunt stocate

de jos în sus după o anumită rânduială – de la cele utilare spre cele decorative. Împodobirea casei mari începe de la colțul cu icoană sau de la peretele de unde se agață „covorul cel mare”, care joacă rolul de centru al compoziției. Textilele în casele basarabenilor au avut, prin tradiție, valoare de simbol. Se considerau relicve familiale care nu se înstrăinau, nu se vindeau, nu se dăruiau la străini, ci dimpotrivă, se transmiteau ca zestre copiilor, ca daruri sau de pomană nepoților, finilor, fraților [2] (fig. 1).

Astfel, fiecare gospodină își organiza Casa Mare cu textilele moștenite ca zestre sau confecționate de ea însăși, respectând tradiția și codul esteticii populare, iar obiectele erau amplasate în dependență de funcționalitatea acestora și rolul lor. Prin urmare se observă că preferințele pentru amenajarea casei se referă la: colțul cu icoana, zona patului cu lada de zestre, zona cu masă, covorul de perete și grinzile.

Figura 1: Imaginea de ansamblu asociată Casei Mari, Expoziția personală Grigoraș Liudmila. Pinacoteca „Antioh Cantemir”, or. Bălți

Icoana protectorul casei și al familiei.

Un loc sacru din Casa Mare este ungherul de la răsărit, unde se amplasa icoana cu imaginea protectorului casei și a familiei, ales prin consens de către găspodarii casei la cununia lor religioasă. Ungherul mai este numit și locul de rugăciune al gospodarilor casei.

Răsăritul este locul spre care ne orientăm în rugăciune. În gândirea sfinților părinți, mântuirea vine de la răsărit. Hristos este răsăritul cel de sus. Așa cum soarele răsare și luminează pământul și ne aduce bucurie și căldură, tot așa, mântuirea vine de la soarele dreptății, care este Dumnezeu nostru. De aceea icoana este pusă la răsărit.

După tradiție, icoana de la cununie se amplasează în casa mare. În multe case, aceasta era înrămată în ramă din lemn și sticlă. Sub sticlă obișnuia să se păstreze coronița/cununa miresei și buchetele din pieptul mirilor. La fixarea icoanei se respectă anumite reguli, cum ar fi poziționarea exactă în ungher, deoarece doar astfel icoana își păstra semnificația de a veghea și ocroti familia. Sub icoană era necesar să se amplaseze o policioară pentru candelă, iar până la tavanul casei trebuia să rămână în jur de 20 cm.(fig 3)

Icoana era decorată cu o pânză din bumbac brodată cu diverse ornamente florale în culori vii de forma literei „U”, întors (fig.3,4) care se fixa la linia tavanului astfel încât să treacă cu 2-3 cm peste rama icoanei. Alte gospodine decorau icoana cu un prosop sub formă de fluture, fixat deasupra icoanei la mijloc într-un punct, părțile prosopului fiind lăsate liber în jos, trecând pe după liniile laterale ale icoanei. Deseori pentru icoana se realiza un prosop special, numit prosopul pentru icoana (fig. 4.), având reproduse prin tehnicile de coasere simbolurile religioase cum ar fi crucea. Același simbol era reprodus și prin tehnica de croșetare în horboțică. Adesea, la

Figura 2: Icoana
Muzeul de Istorie,
s. Pârlița, r-nul Ungheni

Figura 3: Icoana de cununie
Casa dnei Nina Josan s. Roșcani,
r-ul Strășeni

icoană se punea prosopul miresei sau prosopul de cununie, care se deosebea de altele prin decor cu simboluri complexe, era țesut din fire de bumbac sau din mătase cum ar fi în zonele din sudul Moldovei, unde era răspândită creșterea viermilor de mătase. Prosoapele de cununie fac parte și ele din grupul prosoapelor de mare complexitate decorativă, reproduse atât prin țesere, cât și prin tehnicile de coasere, croșetare. Acestea pot fi repede identificate după decorarea cu horboțica de lățimi mari, generoase fie pe capetele prosopului, fie pe 3 sau 4 laturi (fig. 5).

Figura 4: Prosop de icoană.
Muzeul de Istorie și Etnografie
din s. Sofia, r-nul Drochia,
fostul conac al boierului Ion
Hasnaș

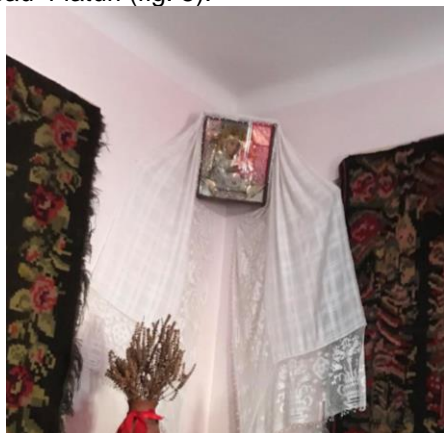

Figura 5: Prosop de icoană
Decorat cu horboțică trilateral.
Muzeul raional de Istorie și Etnografie
„Lazăr Dubinovschi” din or. Făleşti

Colțul de zestre

Dintre zonele menționate o atenție deosebită, gospodinele acordau organizării colțului de zestre constituit din pat și lada de zestre. În această zonă, gospodina își amplasa cele mai valoroase piese textile, cum ar fi cele primite de zestre, confecționate de ea și pregătite drept zestre pentru copii săi.

Aceste textile de obicei sunt cele destinate pentru împodobirea viitoarei case a noii familii, pentru diverse ceremonii ce urmează a fi sărbătorite în familie (nuntă, cumetrii, înmormântări). Prin prezența acestor textile în *Casa Mare*, gospodina își evidentia în fața oaspeților și sătenilor hărnicia, măiestria și bunăstarea familiei.

Pe pat se așternea un cearșaf din bumbac care era brodat la capete sau

se decora și cu horboțică, peste care se așternea un țol tip cuvertură țesut în dungi sau vârste, din fir de lână. La fel, pe pat se aranjau pernele suprapuse una peste alta în 2-3 rânduri, care erau ornamentate în diverse tehnici. Numărul pernelor care era destul de mare, de la 10-12, de asemeni era un indicator al bunei stări materiale a familiei și iscusinței gospodinei casei (Figura 6).

Figura 6: Zestre păstrată pe și în sofcă.

Pensiune Eco-Resort, Butuceni, r-nul Orhei

Țăranii mai puțin înstăriți dețineau un pat din lemn peste care se așterneau așternuturile de pat, țoluri, covoare țesute de perete, păretare, plapume, perne, etc sau utilizau lada de zestre drept suport pentru toată zestrea deținută de în casă.

Cei care aveau un statut social mai bun, erau mai înstăriți, dețineau paturile numite „sofcă”. Sofca este un pat din lemn integrat cu lada de zestre. Astfel, parte din zestre și mândria gospodinei se regăsea păstrată în lada de zestre, parte, se lăsa la vedere ca să fie admirată de către toți oaspeții scumpi și dragi.

Zestrea păstrată în lada de zestre se compunea din „valuri” de: țoluri, pânză de prosoape, păretare, zolnice, alte tipuri de textile, pânze pentru haine.

Zestrea strânsă „pătorele”, prin suprapunere prin pliere era amplasată pe *sofcă* sau pe lada de zestre, peste care în ordine succesivă se găseau aranjate: plapumele, pernele mai mari ca mărime numite *perne*, *căpătâie*, *căpătâi* (1,0x1.0m), medii (0,6 x0,6m) și mici-*pernițe/modițe* (fig. 6).

Învelitorile/așternuturile mobilierului

O categorie deosebită de obiecte o constituie așternuturile, învelitorile mobilierului.

Un atribut mobilier nelipsit din Casa Mare pe lângă *sofcă*, *lada cu zestre*, era și *masa*. Așa cum Casa Mare era odaia în care se întâmplau cele mai importante evenimente din viața casei și a familiei, toate evenimentele importante acolo se întâmplau discutate fiind și petrecute la masa.

De aici gospodinele casei se îngrijeau cu multă pasiune și de textilele pentru masă-fețele de masă.

Din datele culese de pe teren, în cele mai grele și sărmâne timpuri, mesele se acopereau cu un lat de pânză scurtă, decorate numite „drumuri” [6], peste care se așeza *chiseluța* cu dulciuri, prăjituri. Pe măsura ce familia era mai înstărită, sau gospidina era mai pasionată, dedicată, ambițioasă fețele de masă erau mai complexe atât prin desenele reproduse prin țesere, cât și a complexității horboțelilor utilizate. Fețele de masă astfel variau ca caracteristici dimensionale, fiind realizate din două laturi de pânză/prosoape, îmbinate între ele printr-un registru pe mijloc din horboțică numit „încheietură” și decorate de jur-împrejur cu hornoțică de diferită complexitate (fig. 7.)

Figura 7: Față de masă,
Muzeul Ținutului Cahul

Figura 8: Față de masă,
Casa Mare, dna Parascovia, 75
ani, s. Roșcani r-ul Strășeni

Covorul-zestrea gospodinelor

Covoarele, calitatea și numărul lor în casă și în zestrea fetei atestau nivelul de viață și starea socială a familiei. Ele prezentau în sine multiple informații și mesaje, erau expresia gusturilor estetice, a unor tradiții seculare, a căldurii și aspirațiilor celor care le-au lucrat și le-au urmărit cum au fost alese fir cu fir luni de zile, constituindu-se într-o operă de artă autentică, o marcă socială a familiei.

Fiecare cunoaște tradiția noastră că fetele, căsătorindu-se, trebuiau să aibă de acasă zestre. Zestrea se evalua după numărul și calitatea obiectelor, de obicei țesături de tot felul, dar locul principal îl ocupau cele 2-3 covoare, valuri de pânză, țoluri, păretare, iorgane, perne .

Însăși zestrea fetei se discuta încă în momentul când se logodeau tinerii, se discuta chiar și despre numărul obiectelor. Acest moment era foarte important atât pentru părinții mirelui cât și pentru a miresei, deoarece zestrea miresei după tradiție se juca în cadrul nunții pentru a fi văzută și admirată de nuntași.

Mireasa sau tânăra nevestă când intra în casa mirelui pe lângă cele 2-3 covoare trebuia să mai aibă și o „prostire de perete”, pentru acoperit hainele și să fie lucrată manual. Cu cât era mai complexă broderia cu atât era mai apreciată nora de soacră. La fel trebuia să aibă 2-3 lăicere groase, valuri de peretare (după posibilitățile și starea socială acestea variau de la 20-30 m), țoluri vârstate, cuverturi pentru paturi, iorgane cusute manual de mama miresei sau chiar de mireasă, perne mari și mici, de la 2-4. După tradiție fetei sau tinerei neveste îi revenea sarcina de a îmbrăca casa în care a venit mireasă și prin urmare o parte din obiectele aduse de obicei cele mai valoroase sau cele mai calitative obiecte se amenajau în casa mare la loc de cinste. De aici și tradiția, ca în casa mare, covorul primit de zestre de la părinți să se amplaseze pe peretele din față ca să fie văzut și apreciat de toți oaspeții casei.

Astfel Covorul în casă, asemenea unei cărți de economii, mângâia sufletul familiei, încălzindu-i casa și creându-i un spațiu estetic, frumos, care vorbea de la sine despre spiritualitatea membrilor săi. Ele se păstrau cu multă grijă și se transmiteau din generație în generație.

Prezența unui covor manual primit în dar de la părinți, pe neașteptate îți amintește „că este de la mama sau bunica”, comunică cu ele în gând prin lucrarea moștenită. Astfel comunică generațiile între ele și lasă valori ca amintire, iar când aceste obiecte sunt protejate și păstrate decenii la rând, ele primesc notiifi sau statutul de „relicvă a familiei”. Numai datorită acestei profunde înțelegeri de către părinți a necesității de a transmite copiilor ca

zestre piese prețioase de artă populară și străduinței lor de a le proteja și păstra, contemporanii noștri au șansa să vadă în case, în muzee obiecte create de diferite generații și din vremuri demult apuse. Prin ele continuă să trăiască amintirea despre cei plecați în veșnicie. Obiectele rămase de la strămoși conțin în sine deosebite mesaje și informații pentru noi.

Figura 9. Sursă necunoscută

Figura 10: Covor moldovenesc cu 2 fețe, Zestre -anul 1971, s.Roșcani r-ul Strășeni.

3. CONCLUZII

Cercetarea modului de trai și a locuinței tradiționale a strămoșilor noștri, a permis concluzionarea că, predecesorii noștri au promovat și respectat tradiția de a-și ridica locuințele proprii, cu grijă organizându-și mediu pentru anumite sărbători și ocazii.

Un loc aparte și o atenție deosebită este acordată împodobirii Casei Mari.

Textilele de interior sunt atribute ce fac Casa Mare deosebită prin diversitatea lor structurală determinată de concepția estetică, modul de

țesere, motivele ornamentale, tehnicile de coasere, tehnicile de croșetare, amplasare, caracteristici dimensionale și finețe, complexitatea decorului.

Casa Mare este locul sacral al familiei în care omul consemnează toate trecerile de la o etapă a vieții la altă, de la naștere până la nemurire.

4. BIBLIOGRAFIE

1. Ghinoiu, I. Locuința și amenajarea interiorului. Atlasul etnografic român. Vol.1.Habitatul. Editura Academiei Române. București. 2005,p. 174.
2. Postolache E.. Casa mare-funcții și décor, Buletinul Științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei Volumul 7.
3. Postolachi, E.. Mărturii despre covoare ca parte componentă a culturii etnice, Revista de Etnografie nr. 1, Chișinău, 2005.
4. Postolache, E.; Rotaru, L.: La izvoarele artei populare, Chișinău,1988
5. Răileanu, I.:Etno Moldova,Î.I. Răileanu Iurie, Chișinău, 2011
6. Inf. Țicmeister V., a. n. 1960, s. Climăuții de Jos, r-nul Șoldânești.
7. Inf. Banaru, S. s. Sofia, r-nul Drochia.
8. Inf. Josan N., s. Roșcani r-ul Strășeni.
9. Inf. Rădvan P., s. Roșcani r-ul Strășeni.